C. G. Jung

Kalojen aika

Tutkielmia itseyden symboliikasta

♓

ANOMALIA KUSTANNUS

ROSEBUD BOOKS

Γέγονε δὲ ταῦτα, φησίν, ἵνα ἀπαρχὴ
τῆς φυλοκρινήσεως γένηται τῶν
συγκεχυμένων ὁ Ἰησοῦς.

Heidän mukaansa näin tapahtui,
jotta Jeesuksesta tulisi ensimmäinen uhri
jaotettaessa yhtenäisiä olioita.

Hippolytos: *Elenkhos*, VII, 27: 8
Basileideen oppi

Taiteen edistämiskeskus, Oskar Öflunds Stiftelse ja Alfred Kordelinin säätiö ovat tukeneet teoksen suomennostyötä.

Suomennettu vuoden 1976 laitoksesta (*Gesammelte Werke* IX/2).

Alkuteos

Aion: Beiträge zur Symbolik des Selbst (1951)

© 1951 Walter Verlag AG, Olten und Freiburg im Breisgau
© 2007 Die Stiftung der Werke von C. G. Jung, Zürich

Suomennos

© 2025 H. M. Lång

Jälkisanat

© 2025 Jaakko Närvä

Kielletty tiede • 4
ISSN 2737-3576
ISBN 978-952-420-045-5

Julkaisija • Anomalia Kustannus 2025

Kannen suunnittelu • Olli Salo

Sivunvalmistus • H. M. Lång

Painotyö • Otavan kirjapaino

SISÄLLYS

Toimittajien alkusanat (1976) 6
Suomentajan alkusanat (2024) 6
Esipuhe 7
I Minä 9
II Varjo 13
III Sytsygit: Anima ja animus 16
IV Itseys 27
V Kristus, itseyden symboli 39
VI Kalojen merkki 70
VII Nostradamuksen ennustukset 92
VIII Kalan historiallisesta merkityksestä 100
IX Kalasymbolin kaksiarvoisuus 114
X Kala alkemiassa 122
1. Meduusa *122*
2. Kala *133*
3. Kataarien kalasymboli *140*
XI Kalan alkemistinen tulkinta 149
XII Kristillis-alkemistisen symboliikan psykologisia yleispiirteitä . . . 167
XIII Itseyden gnostilaisia symboleja 176
XIV Itseyden rakenne ja dynamiikka 213
XV Loppusanat 250
Jälkisanat suomenkieliseen laitokseen (2025) 259
Kirjallisuus 273
Hakemistot 291

Toimittajien alkusanat

C. G. Jungin koottujen teosten (*Gesammelte Werke*) IX osa keskittyy erityisten arkkityyppien tutkimukseen. Osan ensimmäinen nide *Arkkityypit ja kollektiivinen tiedostumaton* (*Die Archetypen und das kollektive Unbewußte*) koostuu lyhyehköistä tutkielmista, ja toinen nide *Kalojen aika* (*Aion*) on laaja monografia itseyden arkkityypeistä. Alkuperäinen alaotsikko *Tutkielmia symbolien historiasta* (*Untersuchungen zur Symbolgeschichte*) viittaa vuoden 1951 julkaisun toiseen osaan, Marie-Louise von Franzin tutkielmaan *Die Passio Perpetuæ*. Tekijän suostumuksella koottujen teosten julkaisuun alaotsikoksi valittiin sisällysluettelon alaotsikko *Tutkielmia itseyden symboliikasta*.

Henkilö- ja asiahakemiston laadinnasta kiitämme jälleen rouva Magda Kerényiä, joka on sittemmin hyväksytty lontoolaisen yhdistyksen Society of Indexers jäseneksi.

Alkuvuonna 1976
Lilly Jung-Merker
Tri Elisabeth Rüf

Suomentajan alkusanat

Kalojen aika sisältää runsaasti viittauksia C. G. Jungin muuhun tuotantoon. Viittausten kohteet on ilmoitettu Jungin saksankielisten koottujen teosten (*Gesammelte Werke*) osan ja kappaleen mukaan. Koska englanninkielisen kokoomajulkaisun (*Collected Works*) kappalenumerot vastaavat pääsääntöisesti saksankielisiä tekstejä, voidaan viittaukset hakea niiden avulla myös englanninkielisestä käännöksestä. Tämän teoksen kappalenumerot (¶ 1–429) ilmoitetaan lukujen alussa. Raamattua siteerataan vuoden 1938 suomennoksen mukaan ja muuta kirjallisuutta aiempien suomennosten mukaan, jos niitä on saatavilla.

C. G. Jung on lisännyt lainaamiinsa teksteihin huomautuksia, jotka on sijoitettu hakasulkeisiin. Jungin omaan tekstiin toimittajat ja suomentaja ovat lisänneet pieniä täsmennyksiä sekä käännöksiä, jotka on yhtä lailla sijoitettu hakasulkeisiin; lisääjiä ei ole enemmälti eroteltu. Toimittajat ja suomentaja ovat lisänneet kirjaan myös selventäviä alaviitteitä.

Jung kirjoittaa kreikankieliset ilmaukset välillä latinalaisin, välillä kreikkalaisin aakkosin jopa samassa virkkeessä. Suomennoksessa seurataan hänen ratkaisujaan.

Kiitän apurahojen myöntäjiä käännöstyön tukemisesta sekä filosofian tohtori Jaakko Närvää monista ohjeista ja huomautuksista, jotka paransivat suomennosta. Erikseen kiitän maist. Monica Seidler-Huxia (Zürichin Keskuskirjasto), joka auttoi paikallistamaan liitekuvan nro 2 haltijan.

Loppuvuonna 2024
Tri H. M. Lång

Esipuhe

Tässä psykologisten tutkielmien VIII osassa* julkaistaan kaksi tutkimusta, jotka sisäisistä ja ulkoisista eroistaan huolimatta liittyvät sikäli yhteen, että molemmissa käsitellään kirjan keskeisintä aihetta, maailmanajan eli aionin (kr. *aiōn*) ideaa. Kun työtoverini fil. tri Marie-Louise von Franz kuvaa *passio perpetuæ* -käsitteen avulla psykologista siirtymää antiikista kohti kristinuskoa, oma tutkimukseni taasen pyrkii kristillisten, gnostilaisten ja alkemististen itseyssymbolien avulla valaisemaan, kuinka psyykkinen tilanne muuttui ”kristillisen maailmankauden” kuluessa. Paitsi että kristillinen perinne oli jo alkujaan saanut vaikutteita etenkin persialais-juutalaisista katsomuksista, joiden mukaan ajalla on alku ja loppu, tuota perinnettä täydentää myös aavistus eräänlaisesta enantiodromisesta† voimatekijäin vaihdoksesta. Tällä tarkoitan Kristuksen ja antikristuksen vastakohtaisuutta. Kuten jo Ilmestyskirja osoittaa, astrologiset mielikuvat lienevät menneisyydessä muovanneet useimpia oletuksia ajankulusta ja ajanjaksoista. Niinpä onkin luontevaa, että keskityn tarkastelemaan Kalojen (*Pisces*) symbolia, sillä onhan Kalojen aika kaksituhatvuotisen kristillisen hengenkehityksen rinnakkaisilmiö. Tuon ajan kuluessa *anthrōpos*-hahmo (”Ihmisen poika”) paitsi vahvistui symbolina ja näin sai psykologista painoarvoa myös muokkasi ihmisten asenteita tavoilla, joita voidaan erottaa jo varhaisten kirjoitusten antikristus-odotuksista. Kun näissä kirjoituksissa antikristuksen kerrotaan ilmestyvän aikojen lopussa, voidaan oikeutetusti puhua ”kristillisestä aionista”, jonka odotetaan päättyvän parusiaan.‡ Vaikuttaa siltä, että tämä odotus osuu yhteen Kalojen astrologisen ajan kanssa.

Päätin ryhtyä tarkastelemaan näitä historiallisia kysymyksiä, koska kokonaisuuden (*Ganzheit*) arkkityyppikuvalla, joka esiintyy tiedostumattoman tuotoksissa verrattoman usein, on historialliset edeltäjänsä. Nämä samastettiin jo varhain Kristuksen hahmoon, kuten esimerkiksi kirjassani *Psykologia ja alkemia* (*Psychologie und Alchemie*) kattavasti osoitin. Koska lukeva yleisö on toistuvasti pyytänyt minua tarkastelemaan perinnäisen Kristus-hahmon ja kokonaisuuden eli itseyden luontaisten symbolien välisiä suhteita, päätin lopulta tarttua tehtävään. Koska tällainen hanke joutuu kohtaamaan harvinaisen suuria vaikeuksia, ei päätös ollut helppo, sillä erilaisten esteiden ja eksymismahdollisuuksien selvit-

* Tarkoittaa teoksen ensijulkaisua vuonna 1951 sveitsiläisessä sarjassa *Psychologische Abhandlungen*, osa 8. — *Suom.*

† *Enantiodrominen* (kr.), peilikuvakseen, vastakohdakseen kiepsahtava. — *Suom.*

‡ Kr. *parūsia*, Kristuksen toinen tulemus. — *Suom.*

V
Kristus, itseyden symboli

¶ 68–126

Kristillisyyden katoa, tieteen ja tekniikan lusifermaista kehitystä ja toisen maailmansodan aiheuttamaa suunnatonta aineellista ja moraalista hävitystä on jo usein verrattu Uudessa testamentissa ennustettuihin **lopunaikojen** tapahtumiin. Kuten tunnettua, tässä on kyse antikristuksen odotuksesta: ”Hic est Antichristus qui negat Patrem et filium.”* Ensimmäisen Johanneksen kirjeen 4: 3 toteaa: ”Ja yksikään henki, joka ei tunnusta Jeesusta, – – on antikristuksen henki, jonka olette kuulleet olevan tulossa – –.”† Apokalypsi ennakoi kauhistuttavia asioita, jotka tapahtuvat lopunaikoina ennen Karitsan häitä. Tämä osoittaa selvästi, kuinka *anima christiana* paitsi tietää vastustajan olemassaolosta myös uskoo vakaasti, että tämä ”anastaa” tulevaisuudessa vallan itselleen.

Miksi, kysyy lukijani, puhun tässä Kristuksesta ja hänen vastapuolestaan antikristuksesta? Kristusta on välttämättä käsiteltävä, sillä hän on kulttuurissamme yhä elävä myytti. Hän on kulttuurisankarimme, jossa historiallisesta olemassaolosta huolimatta ruumiillistuu jumalallinen alkuihminen, mystinen Aadam. Hän hallitsee kristillisen mandalan keskustaa, tetramorfosta eli neljää evankelistasymbolia, jotka edustavat ikään kuin hänen valtaistuimensa neljää pilaria. Hän on meissä, me olemme hänessä. Hänen valtakuntansa on kallisarvoinen helmi, peltoon kätketty aarre, pieni sinapinsiemen, josta kasvaa suuri puu, ja taivaallinen kaupunki.‡ Niin kuin Kristus on meissä, niin on myös hänen taivaallinen valtakuntansa.§

* [Hän on antikristus, se, joka kieltää isän ja pojan.] 1. Joh. 2: 22.

† Kirkon käsitys on vanhastaan nojautunut Toiseen tessalonikalaiskirjeeseen (2: 3–), jossa aiheena ovat *apostasia*, ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας [ἁμαρτίας] (laittomuuden [lainvastaisuuden] ihminen) ja υἱὸς τῆς ἀπολείας (kadotuksen poika), jotka edeltävät parusiaa, Herran toista tulemusta. Tuo laittomuuden ihminen asettuu Jumalan paikalle, mutta lopulta Herra Jeesus on surmaava hänet ”suunsa henkäyksellä”. Hän suorittaa ihmetekoja κατ᾽ ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ (saatanan voimalla). Ennen kaikkea hän herättää huomiota valheellisuudellaan. Esikuvana toimii Danielin kirjan 11: 36.

‡ Kaupungista ks. *Psychologie und Alchemie* [*G. W.* XII, ¶ 138–].

§ ῾Η βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἔστιν (”Jumalan valtakunta on teidän sisällänne” tai ”teidän keskellänne”). ”Ei Jumalan valtakunta tule nähtävällä tavalla [*cum observatione*], eikä voida sanoa: ’Katso, täällä se on’” vaan se on sisällisesti (Luuk. 17: 20–). Se ”ei ole tästä [ulkoisesta] maailmasta” (Joh. 18:36). Jumalan valtakunnan ja ihmisten valtakunnan vastaavuus ilmenee vertauksesta, jossa taivasten valtakuntaa verrataan kylväjään: ”Simile factum est regnum cœlorum homini qui seminavit” [Taivasten valtakunta on verrattava mieheen, joka kylvi] jne. (Matt. 13: 24; ks. myös 13: 45; 18: 23; 22: 2 ym.). Oksyrhynkhoksen papyrusfragmentissa todetaan: ἡ βασ[ιλεία τῶν οὐρανῶν] ἐντὸς ὑμῶν [ἐ]στι [καὶ ὅστις ἂν ἑαυτὸν] γνῶ ταύτην εὑρή[σει] ἑαυτοὺς γνώσεσε κτλ... (Taivasten valtakunta on sisäisesti teissä, ja joka tuntee itsensä, löytää sen. Tuntekaa siis itsenne jne.) *New Sayings of Jesus and Fragment of a Lost Gospel from Oxyrhynchus* (toim. Grenfell & Hunt), s. 15.

Nämä muutamat yleisesti tunnetut luonnehdinnat riittänevät luonnehtimaan Kristus-symbolin psykologista asemaa. **Kristus havainnollistaa itseyden arkkityyppiä.*** Hän edustaa jumalallista tai taivaallista kokonaisuutta, kirkastettua ihmistä, Jumalan poikaa ”sine macula peccati”, joka ei ole synnin tahraama. Toisena Aadamina (*Adam secundus*) Kristus vastaa ensimmäistä Aadamia, joka eli ennen syntiinlankeemusta ja joka oli siis vielä puhdas Jumalan kuva, kuten Tertullianus (k. 222) sanoo: ”Ja tästä Jumalan kuvasta ihmisessä on todettava, että ihmishengellä on samat yllykkeet ja aistit kuin Jumalalla on mutta ei niin kuin Jumalalla [on].”† Huomattavasti täsmällisempi on Origenes (185–254): Sieluun, ei ruumiiseen painettu *imago Dei*‡ on kuvan kuva, ”sillä sieluni ei ole erityisesti Jumalan kuva, vaan se on luotu edeltävän kuvan kaltaiseksi”.§ Sitä vastoin Kristus on totinen *imago Dei*,¶ sisäisen ihmisemme tavoin näkymättömäksi, ruumiittomak-

* Ks. selostustani Kristuksesta arkkityyppinä kirjoituksessa ”Versuch zu einer psychologischen Deutung des Trinitätsdogmas”, IV, 2 [*G. W.* XI, ¶ 226–].

† ”Et hæc ergo imago censenda est Dei in homine, quod eosdem motus et sensus habeat humanus, quos et Deus, licet non tales quales Deus.” (”Adversus Marcionem”, II, 14.)

‡ ”In anima, non in corpore impressus sit imaginis conditoris character.” (”Contra Celsum”, VIII, 49.)

§ ”Si considerem Dominum Salvatorem imaginem esse invisibilis Dei, et videam anima meam factam ad imaginem conditoris, ut imago esset imaginis: neque enim anima mea specialiter imago est Dei, sed similitudinem imaginis prioris effecta est” [Kun ajattelen, että Herramme ja Vapahtajamme on näkymättömän Jumalan kuva, niin näen, että sieluni on muovattu Luojan kuvan mukaisesti, niin että se on kuvan kuvajainen; niinpä sieluni ei oikeastaan ole Jumalan kuva, vaan se on laadittu ensimmäisen kuvan kaltaiseksi] (”In Lucam homilia”, VIII).

¶ ”– – salvatoris figura est substantiæ vel subsistentiæ Dei” [Vapahtajamme hahmo on samaa olemusta tai laatua kuin Jumala] (”De principiis”, I, 11, 8). ”Quæ est ergo ali imago Dei ad cuius imaginis similitudinem factus est homo, nil salvator noster, qui est primogenitus omnis creaturæ?” [Mitä muuta siis on Jumalan kuva, jonka mukaan ihminen on luotu, ellei Vapahtajamme, joka on kaikesta luodusta ensimmäisenä syntynyt?] (”In Genesim homilia”, I, 13.) ”Imago autem Dei invisi-

si ja kuolemattomaksi luotu.* Sisäinen jumalakuvamme ilmenee ominaisuuksissa *prudentia*, *iustitia*, *moderatio*, *virtus*, *sapientia* ja *disciplina*.†

Augustinus (354–430) erottaa toisistaan *imago Dein*, joka on Jumala, ja kuvan, joka on istutettu ihmiseen keinoksi tai mahdollisuudeksi, jotta hänestä voisi tulla Jumalan kuvan kaltainen.‡ Jumalan kuva ei ole ruumiillisessa ihmisessä vaan järjellisessä hengessä (*anima rationalis*), joka erottaa hänet eläimistä. ”Jumalan kuva on sisäinen, ei ruumiillinen. – – Siellä missä on äly, siellä missä on järki, siellä missä on ymmärrys, jonka on tutkittava totuutta, siellä on Jumalan kuva.”§ Siksi meidän olisi aina muistettava, toteaa Augustinus, että meidät on luotu Jumalan kuvaksi ainoastaan älymme osalta. ”Ihminen kuitenkin tietää että hänet luotiin Jumalan kuvaksi, koska hän tajuaa sisässään jotakin laajempaa kuin eläimelle on annettu.”¶ Tästä paljastuu, että Jumalan kuva on niin sanoaksemme yhtä kuin *anima rationalis*. Tämä edustaa korkeampaa, henkistä ihmistä, samaa kuin Paavalilla *homo cœlestis*.** Niin kuin ennen syntiinlankeemusta Aadamissa ruumiillistui

bilis salvator” [Näkymättömän Jumalan kuva puolestaan (on) vapahtaja] (”Selecta in Genesim”, IX, 6).

* ”Is autem qui ad imaginem Dei factus est et ad similitudinem, interior homo noster est, invisibilis et incorporalis, et incorruptus atque immortalis” [Se mikä luotiin Jumalan kuvan ja kaltaisuuden mukaan, on sisäinen ihmisemme, näkymätön ja ruumiiton, turmeltumaton ja kuolematon] (”In Genesim homilia”, I, 13).

† [Viisaus, oikeudenmukaisuus, kohtuullisuus, hyveellisyys, viisaus ja kurinalaisuus.] ”De principiis”, IV, 37.

‡ ”[Unigenitus] – – tantummodo imago est, non ad imaginem” [(Ainutsyntyinen) – – yksin on kuva, ei kuvan mukainen] (”Retractiones”, I, XXVI).

§ ”Imago Dei intus est, non est in corpore – – ubi est intellectus, ubi est mens, ubi ratio investigendæ veritatis – – ibi habet Deus imagimen suam.” (”Enarrationes in Psalmos”, XLVIII, sermo II.) Samoin: ”Ergo intelligimus habere nos aliquid ubi imago Dei est, mentem scilicet atque rationem” [Siitä tajuamme, että meissä on jotakin, missä on Jumalan kuva, nimittäin järjestä ja hengestä]. Sermo XC, 10: ”Veritas quæritur in Dei imagine” [Totuutta etsitään Jumalan kuvasta]; kun taas *Liber de vera religione* toteaa: ”In interiore homine habitat veritas” [Sisäisessä ihmisessä asuu totuus]. Tässä nähdään, kuin *imago Dei* ja *interior homo* osuvat yhteen.

¶ ”Porro autem, charissimi, meminisse debemus ad imaginem Dei nos esse factos, nec alibi quam in ipso intellectu” [Lisäksi, rakkaani, meidän on ajateltava sitä, että meidät on luotu Jumalan kuvan mukaan, joskin ei muutoin kuin juuri järjen osalta]. ”– – ubi autem homo ad imaginem Dei factum se novit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quam datum est pecoribus.” (*Enarrationes in Psalmos*, LIV, 3.)

** 1. Kor. 15: 47.

Jumalan kuva, niin ruumiillistuu myös Kristuksessa,* jonka kokonaisuutta Augustinus tähdentää erityisesti. ”Sana”, hän toteaa, ”on ottanut ihmisen kokonaan, ihmisen sielun ja ruumiin”, ja hän täsmentää painokkaasti, että ihminen koostuu sielusta, lihasta ja eläimestä.†

Syntiinlankeemuksessa ihmisen jumalakuva ei tuhoutunut vaan pelkästään vahingoittui ja turmeltui (”menetti muotonsa”), ja Jumalan armosta se palaa ennalleen. Yhdentymisen kattavuutta ilmaisee *descensus ad inferos*, Kristuksen sielun matka alas tuonelaan, jossa vapahdustyö ottaa piiriinsä myös kuolleet. Psykologisena vastineena tälle toimii kollektiivisen tiedostumattoman yhdentyminen, joka edustaa yksilöitymisen välttämätöntä ainesosaa. Augustinus sanoo: ”Meidän loppumme on siis myös meidän täyttymyksemme; meidän täyttymyksemme on kuitenkin Kristus”,‡ koska hän merkitsee täydellistä Jumalan kuvaa. Siksi häntä kutsutaan myös ”Kuninkaaksi”. Hänen morsiamensa (*sponsa*) on ihmissielu, joka ”sisäisesti salatun mysteerin kautta on liitoksissa sanaan, niin että kaksi tulee yhdeksi lihaksi”, samoin kuin Kristuksen ja seurakunnan mystisessä avioliitossa.§ Vaikka tämä *hieros gamos* on säilynyt kirkon opeissa ja menoissa, on symboli keskiajan mittaan kehittynyt alkemiassa vastakohtien yhtymykseksi eli kyymiseksi¶ avioliitoksi ja näin yhtäältä *lapis philosophorumin*** kokonaisuusmielteeksi, toisaalta kemiallisen yhdisteen käsitteeksi.

* ”Christus est Deus, anima rationalis et caro” [Kristus on Jumala, järjellinen sielu ja liha] (*In Ioannis evangelium*, tract. LXXVII, 3).

† ”[Verbum] suscepit totum quasi plenum hominem, animam et corpus hominis. Et si aliquid scrupulosis vis audire; quia animam et carnem habet et pecus” (Sermo CCXXXVII, 4).

‡ *Enarrationes in Psalmos*, LIV, 1.

§ ”Est enim et sancta Ecclesia Domino Jesu Christo in occulto uxor. Occulte quippe atque intus in abscondito secreto spirituali anima humana inhæret Verbo Dei, ut sint duo in carne una” [Myös pyhä seurakunta on näet salaisesti Herran Jeesuksen Kristuksen morsian. Yhtä lailla ihmisen sielu riippuu likeisesti ja sisällisesti kätketyssä henkisessä salaisuudessa Jumalan Sanasta, niin että kaksi tulee yhdeksi lihaksi] (*Contra Faustum*, XXII, 38). Augustinus viittaa tässä Efesolaiskirjeeseen (5: 31–): ”Sen tähden mies luopukoon isästänsä ja äidistänsä ja liittyköön vaimoonsa, ja ne kaksi tulevat yhdeksi lihaksi. Tämä salaisuus [μυστήριον, *sacramentum*] on suuri, minä tarkoitan Kristusta ja seurakuntaa.”

¶ Kreikan sanasta *khymos* ’ruokasula’. — *Suom.*

** Lat. ’viisasten kivi’. — *Suom.*

Syntiinlankeemuksessa turmeltunut ihmisen jumalakuva voidaan ”uudistaa”* Jumalan avulla niin kuin Roomalaiskirjeessä (12: 2) todetaan: ”Älkääkä mukautuko tämän maailman mukaan, vaan muuttukaa mielenne uudistuksen kautta, tutkiaksenne, mikä on Jumalan tahto.” Kokonaisuuskuvat, joita tiedostumaton synnyttää yksilöitymiskehityksen aikana, edustavat *a priori* esiintyvän arkkityypin (mandalan) uudistumisia.† Kuten jo usein on tähdennetty, itseyden (kokonaisuuden) omaehtoisia symboleja ei käytännössä voida erottaa jumalakuvasta. ”Uudistumisella” (*ἀνακαίνωσις*, *reformatio*) ei ole sanasta μεταμορφοῦσθε (muuttukaa) huolimatta tarkoitettu varsinaista muutosta vaan alkutilan palauttamista (*apokatastasis*); tämä vastaa tarkoin psyykkisen tutkimuksen tavoittamaa alati vallitsevaa kokonaisuuden arkkityyppiä,‡ joka saattaa kyllä helposti kadota tietoisuuden näköpiiristä tai jota ei ollut koskaan edes havaittu, ennen kuin kääntymyksen kirkastama tietoisuus tunnistaa sen uudelleen Kristuksen hahmossa. Tämän ”anamneesin”§ kautta palautuu alkuperäinen yhtyminen jumalakuvaan. Yhtyminen tarkoittaa, että erilaisten ja eri suuntiin pyrkivien vietien aiheuttama persoonallisuuden lohkoutuma kaventuu ja silloittuu. Vain silloin kun ihminen oikeutetusti ei vielä tiedosta viettiolemustaan enempää kuin eläin, ei lohkoutumaa ilmene. Lohkoutuma osoittautuu kuitenkin mahdottomaksi tai vahingolliseksi siellä, missä keinotekoinen tiedostumaton eli torjunta ei enää tutkistele viettiä.

Alkuperäinen kristillinen näkemys jumalakuvasta, joka on ruumiillistunut Kristukseen, merkitsee epäilyksettä kaikenkattavaa kokonaisuutta, joka sisältää jopa ihmisen eläimellisen puolen (*pecus*!). Kaikesta huolimatta Kristuksen symbolista jää puuttumaan kokonaisuus siten kuin se nykyään ymmärretään, koska se *expressis verbis* ei sisällytä piiriinsä olioiden pimeää puolta vaan sulkee ne ulkopuolelleen lusifermaiseksi vastapeluriksi. Vaikka pahan mahdin ulkoistaminen oli kristilliselle tietoisuudelle kauttaaltaan tuttua, siinä jätettiin pois ainoastaan olemukseton varjo, sillä *privatio boni* -opissa, joka tavataan jo Origeenella, pahuudelle oli ominaista vain hyvyyden vähyys ja siksi pahuudelta puuttui olemus. Kirkon opetuksen mukaan pahuus on ainoastaan ”satunnaista täydellisyyden puuttumista”. Tämän edellytyksen nojalla voitiin väittää: *Omne bonum a Deo, omne malum ab homine.** Yhtä lailla tästä seurasi paholaisen poissulkeminen tietyistä protestanttisista opeista.

* ”Reformamini in novitate mentis vestræ, ut incipiat illa imago ab illo reformari a quo formata est” [Uudistukaa mieleltänne, jotta kuva, jonka mukaan se on muovattu, alkaa uudistua] (*De Trinitate*, XIV, 22).

† Viittaan tapaustutkimukseeni ”Über Mandalasymbolik” [*G. W.* IX/I].

‡ *Psychologie und Alchemie* [”Über die Symbole des Selbst”, *G. W.* XII, ¶ 323–].

§ Kr. *anamnēsis* ’mieleenpalauttaminen’. — *Suom.*

Privatio boni -opin ansiosta Kristuksen hahmon kokonaisuus saatiin näennäisesti varmistettua. Pahuus on silti ymmärrettävä jollain tavoin aineelliseksi, kun se kohdataan kokeellisen psykologian tasolla. Täällä se ei millään muotoa ole hyvän vastakohta. Antiikin aikana gnostilaiset olivat tarkastelleet pahuuden ongelmaa kattavammin kuin kirkkoisät, sillä psyykkiset kokemukset olivat jo vaikuttaneet merkittävästi gnostilaisten perusteluihin. Niinpä Kristus oli ”leikannut irti varjonsa”, kuten he opettivat.† Jos tälle näkemykselle annetaan painoa, voidaan antikristuksen hahmossa vaikeudetta tunnistaa irtileikattu vastapuoli. Legendassa antikristus kehittyy, kuin hän jäljittelisi perverssisti Kristuksen elämää. Hän on totinen *antimimon pneuma*, jäljittelevä (paha) henki, joka tietyssä määrin seuraa Kristuksen jalanjälkiä niin kuin varjo seuraa ruumista. Tällainen täydennys vapahtajan yksinomaisen kirkkaaseen hahmoon esiintyy jo Uudessa testamentissa, ja sille lankeaa erityinen merkitys. Se onkin jo varhain saanut asiaankuuluvaa huomiota osakseen.

Jos perinteisessä Kristus-hahmossa tunnistetaan itseyden psyykkinen ilmentymä, niin antikristus vastaa itseyden varjoa eli inhimillisen kokonaisuuden synkkää puolta, jota ei pidä arvioitaman liian optimistisesti. Kaikkialla, mihin kokemuksemme yltää, valo ja varjo vaikuttavat jakaantuneen ihmisluonnossa niin tasaisesti, että psyyken kokonaisuus vaikuttaa enintään melko himmeältä lampulta. Itseyden psykologinen käsite, joka yhtäältä juontuu ihmisen kokonaisuudentuntemuksesta, toisaalta itsenäisesti edustaa tiedostumattoman tuotoksissa sisäisten vastakohtaisuuksien sitomaa arkkityyppistä nelikköä, ei voi jättää huomiotta valon hahmoon kuuluvaa varjoa, jota ilman ei olisi ruumista eikä ihmisyyttä. Koetussa itseydessä valo ja varjo muodostavat paradoksaalisen ykseyden. Sitä vas-

* Lat. ’kaikki hyvä Jumalasta, kaikki paha ihmisestä.’ — *Suom.*

† Irenæus (*Adversus hæreses*, II, 5: 1) kertoo gnostilaisten opista, että kun Kristus (demiurgina logoksena) muovasi äitinsä hahmon, hän heitti tämän ulos *plērōmasta* [täyteydestä] eli erotti tietämisestä. Luomistyö nimittäin tapahtui *plērōman* ulkopuolella **varjossa** ja tyhjyydessä. Valentinoksen opin mukaan (*Adversus hæreses*, I, 11: 1) Kristus ei ole peräisin *plērōman* aioneista vaan äidistä, joka on *plērōman* ulkopuolella. Äiti oli synnyttänyt hänet varjoineen. ”Koska hän oli mies”, hän oli kuitenkin leikannut varjon irti itsestään (καὶ τοῦτον [Χριστὸν] μὲν ἅτε ἄρρενα ὑπάρχοντα ἀποκόψαντα ἀφ᾽ ἑαυτοῦ τὴν σκιάν, ἀναδραμεῖν εἰς τὸ Πλήρωμα κτλ.) ja noussut *plērōmaan*, kun taas äiti oli ”jätetty varjoon”, jotta tämä siellä ”henkisestä aineksesta tyhjenneenä” vielä synnyttäisi alemman maailman demiurgin ja pantokraattorin. Maailman yllä lepäävä varjo on, kuten evankeliumeista tiedämme, *princeps huius mundi*, paholainen.

arvo (*jatkuu*)
ks. m. tunnearvo
ascensus 242
descensus 242
ks. m. taivas; tuonelaan astuminen
Asklepios 180, 234n
assumptio → taivas
Astarte 108
asteekit 139
astia, hermeettinen 139, 160, 230–
astrologia 7, 57, 71–81, 87–92, 95–, 99–, 106–, 110, 122, 135, 143n, 144–, 153, 252
astronomia 72–, 78–, 94–, 132, 144, 198
Atargatis 71, 100, 107, 117
Ateena 170, 183, 194n
Pieni Metropolis 88
ateismi 105
ateria 71, 87, 108, 114–, 124, 147
ks. m. kala
ātman 34, 68, 140, 162, 186, 213, 262–
atomi 227, 232, 238, 250
Attis 86n, 100, 147n, 190, 203, 208n
auktoriteetti 28–
aura, kyntäminen 141–, 144
Aurinko 85n, 98n, 100, 104, 126, 127n, 135, 139, 150n, 153, 155n, 179n, 210n, 231, 238–, 250, 253
astrologiassa ☉ 75, 107
auringonjumala 222
auringonnousu 141, 144
Aurora consurgens → *Artis auriferæ*
aurum nostrum 123
Authades 188n
autistinen 14
autoerotiikka 15
Autogenes 188n
Autopatōr 182
autuaaksi julistaminen 36
avatar 169
avioliitto 25, 41, 62, 146, 161n, 200, 219–, 232–, 241, 260
ks. m. häät
avioliittonelikkö 25, 62, 200, 219–, 232–, 241
Baal 115
Baalak 58
Baarukin kirja → Raamattu / apokryfikirjat
Bābā Batrā → Talmud
Babylonia 71, 107–, 117, 119–
Bahman Yast 104
Bakkhos 190
ks. m. Dionysos
Baktria 72
Barabbas 88
Barbēlō-gnōsis → *gnōsis*
Baubo 17
Beati Thomæ Aurora consurgens → *Harmoniæ imperscrutabilis*
Beetlehem 100
begardit 81, 146
begiinit 146
Behemot 78, 111n, 112, 114–, 142n
benediktiinit → Benediktus, pyhä
Berešit rabba → Midraš
Betesda 127n
Bileam 58, 112
bogomiilit 58, 143, 145–146, 191n
Boiotia 111
Brahman 213–, 263
Brihadāraṇyaka-Upaniśad → *Upaniśadit*
Brimos 207
Buddha 131, 169, 186
Bundahišn 236n

cæsar 170
Capricornus → Eläinrata
Carcassonne → inkvisitio
caritas 125, 131
cibus sanctior 87n, 89
circulus quadratus 194
ks. m. ympyrän neliöiminen
citrinitas (keltaisuus) 123
Codex Ashburnham 248
coincidentia oppositorum 120, 184
complexio oppositorum 60n, 147, 154, 216, 255
concorrezalaiset 81, 141n
concupiscentia 107, 108n, 125

coniunctio oppositorum (vastakohtien yhtyminen) 33, 68, 256
coniunctiones magnæ → konjunktio
corpus mysticum 34
credo → uskontunnustus

Daavid 77
Dāgon 117, 124n
daimon, demoni 30, 53n, 104, 190, 216–
daktyylit 202
Daniel → Raamattu
Déesse Raison 95
Demeter 17
demiurgi 43n, 64, 65n, 73, 106, 143, 145, 181, 183, 187–, 192, 198, 222
ks. m. maailman luominen
demoni → *daimon*
Denderah 74n, 88
Derketo 71, 100, 107
destillatio circulatoria 254
Deus absconditus 130
terrenus 175
dharma 207n
Diabolus → paholainen
Dicta Belini 122n
dikaiosynē 77
ks. m. oikeudenmukainen
diktatuurit 53
din 58
Dionysos 79, 153n, 202
ks. m. Bakkhos
Dioskuren 78
Diotima 30
dissosiaatio → persoonallisuus; lohkouma
dogma → oppi
dominikaanit 81, 171n
draconites (lohikäärmekivi) 134–
dualismi 44, 49–, 55–, 60, 106, 257
dyofysiitit 106

Ea 117
ebioniitit 45, 56, 79, 143, 188,
ks. m. juutalaiskristityt
Echeneis remora 136–140, 149–
ks. m. kala (eläintiet.)
Eeden 190, 202, 225, 245n
ks. m. paratiisi
eetos → moraali
eetteri 63
Eeva 178n, 195–, 219, 225, 245
Efesolaiskirje → Raamattu
Egypti 58n, 74n, 76, 85n, 100, 117–, 127, 167, 178n, 189, 197, 200, 206, 222, 263
ehtoollinen 36, 71, 108, 111n, 112, 115–, 139, 147, 180
eidos 35
ekstaasi → hurmio
elefantti 217
Eleusis 207, 208n
ks. m. mysteerit
Elias 102, 118n, 124n
elixir vitæ (elämäneliksiiri) 123
Elogabal (jumala) 86n
elohopea 135–, 147, 150–, 153, 154n, 155n, 156n, 163, 165, 173, 226, 229n
elonsielu 16n
eläin 40–, 55, 73, 108, 112, 114, 115–, 118–, 131n, 134, 140, 149n, 178, 209, 223–, 226, 234–, 245
eläinsielu 178, 224n
ja ihminen *ks. t.*
Eläinrata 79, 88–, 110, 114, 132, 143, 215, 222n
Kaksoset ♊ 75, 78–
Kalat ♓ → kala
Kauris ♑ 89, 107
Neitsyt ♍ 101n, 107
Oinas ♈ 72n, 76, 86n, 87, 100
Vaaka ♎ 75n, 80n
Vesimies ♒ 79, 84, 88–
elämä 13–, 17, 24, 32, 48, 64n, 75, 83, 87, 91n, 118, 127, 131–, 147, 150, 154n, 172, 190–, 193, 197, 201, 204, 225, 231, 251, 256, 267–
elämäneliksiiri → *elixir vitæ*
elämänilmiöt 9–
e:n kiertokulku 131, 248, 253
elämänvesi 107, 137